

УДК 061.23-055.2(497.115)“1924/1944”
373.54:62(497.115)“1924/1944”

Слађана ВИДОСАВЉЕВИЋ*

КОСОВСКОМИТРОВАЧКА ЖЕНСКА ПОДРУЖИНА И ЊЕНА ЖЕНСКА ЗАНАТСКА ШКОЛА (1924–1944)

Айсиракиј: Косовскомитровачка женска подружина је била хуманитарна организација која је деловала од 1924. до 1944. године на просторима Косовске Митровице и њене околине. Основни циљ, а уједно и задатак због кога је формирана, био је да ради на националном, хуманом, привредном и просветном пољу. У свом двадесетогодишњем раду, уз помоћ Београдског женског друштва, чији је пододбор била, Косовскомитровачка подружина остваривала је завидне резултате. Рад удружења углавном се везивао за стручно образовање и васпитање женске деце, рад школе, управљање, финансирање, те за добротворну и хуманитарну делатност. Косовскомитровачка женска подружина своје деловање усмеравала је и ка унапређењу занатства, домаће радиности, хуманитарне делатности, где су претежно укључене чланице и стручно оспособљене ученице.

Било је много примера хуманости и топлине људског срца, али и наде охрабрења за друштво које се свакодневно борило са сиромаштвом, политичким и економским кризама, неписменошћу, због чега је постојање оваквих удружења било засигурно од велике помоћи.

Кључне речи: Београдско женско друштво, Косовскомитровачка женска подружина, Женска занатска школа у Косовској Митровици, правила о раду, добротворни фондови.

За српско друштво, а поготово за његово образовање, важну улогу имале су бројне хуманитарне организације које су деловале у Србији крајем XIX и почетком XX века. Само помињање назива – хуманитарне, на први поглед може да наведе на закључак да се њихова улога сводила

* Доцент, Учитељски факултет у Призрену-Лепосавић, vidosladjaj@hotmail.com

на пружање помоћи (одеће, обуће, уџбеника и др) ученицима, односно школама. Али, није било тако. Делатност хуманитарних организација значајно је премашивала оквири хуманитарне помоћи. Многе од њих, попут Друштва Св. Саве, Женског друштва Београда и њених подружина, Друштва „Краљ Дечански“, Завода за српску сирочад и др, оснивале су у оквиру својих интерната вечерње, основне, недељно-празничне, женске раденичке школе у којима су се школовала деца без родитељског старања, ратна сирочад или пак она која су била са простора Старе Србије и Македоније. Од каквог је то било значаја, не само са образовног или социјалног становишта, довољно говори чињеница да су прва знања у овим школама (Друштво „Краљ Дечански“) стицала и хендикепирана (глувонема) деца. То показује ону другу (хуманитарну) страну српског друштва која је често у историографској, социолошкој и осталој литератури само узгред поменута.¹

Године 1875. група просвећених жена из Београда, на челу са Катарином Миловук, првом и дугогодишњом управницом Више женске школе у Београду, удружиле су се да заједнички поведу рачуна о збрињавању сиромашне женске деце, о образовању домаћица и мајки. Оне су тада, 30. маја, основале под покровитељством кнегиње Наталије „Женско друштво“, чија је Правила Управа вароши Београда потврдила 16. јуна.²

Београдско женско друштво основало је 02.12.1879. године Раденичку школу која је касније прерасла у Занатску школу. Идеју и предлог за оснивање Радничке школе у Србији поднела је управи друштва Катарина Милевук, тада председница и управник Више женске школе у Београду. У школи су девојчице училе све врсте веза и осталог финог „женског рада“, кројење и шивење рубља и хаљина, ткање, а поред тога и српски језик, рачун, историју и веронауку.³

После Балканских ратова стекли су се услови за несметани друштвени и образовни развој у Косовској Митровици. Једна од првих акција била им је отварање Прве женске занатске школе у Косовској Митровици, намењене школовању сиротих девојака за „шваље, кројиље, везиље и ткаље“. Ученице старе 13-17 година, уз препоруку чланице управе или неке друге угледне личности, примане су на бесплатну обуку у трогодишњем трајању.⁴ Убрзо је

1 Арсен Ђуровић, *Улога хуманитарних организација у друштвеном животу Краљевине Србије почетком XX века*, Трибина поводом 200 година модерне Србије, Београд, 2004, 1.

2 *Жена у историјском развоју друштва од антике до данас*, Зборник радова, Савез историчара Југославије, Београд, 1998, 412.

3 Мира Софронијевић, *Хуманитарна друштва у Србији*, Чигота, Београд, 2003, 19.

4 Исто.

женска занатска школа у Косовској Митровици престала са радом због Првог светског рата а обновљена је 1921. године. Сва архивска грађа из ранијег периода је била уништена, па се администрација почела редовно водити од обнављања рада школе.

Женска занатска школа у Косовској Митровици имала је два одељења: једно, први и други, приправни, друго први, други и трећи стручни. Укупан број ученица је био 65, а водиле су наставу две учитељице, Радојка Илић и Марија Пешић-Глишовић⁵.

Раденичке школе су Законом од 03.03.1922. године (објављеним у „Службеним новинама“ бр. 105 од 15.05.1922. године) промениле назив у *Женске занайске школе* и постале су *ѿолудржавне усѿанове* под управом женских удружења. Држава је постављала и плаћала стручно особље, додељивала материјалну помоћ за разне школске потребе, плаћала хонорарне наставнике за опште предмете, нарочито школама у пасивним крајевима. Женска удружења била су дужна да се брину за школску зграду, огрев, осветљење и послугу, што су чинила из сопствених прихода прикупљених прилогом и чланарином. Женске занатске школе су биле подељене на: ниже, продужене и више.

Задатак *нижих занайских школа* био је да спремају добре, самосталне и образоване раднице у свим врстама женског рада. *Продужне женске занайске школе* имале су задатак да спреме ученице за добре самосталне и спретне мајсторе и трајале су две године. *Више женске занайске школе* отворане су у престоници и већим градовима, а њихов задатак био је да ученицама дају више стручно и опште образовање и спрему стручне учитељице. Трајале су две године, а учитељски течај је трајао још годину више. Таквих школа је било у Београду и Загребу.

Са доношењем новог Закона о Женским занатским школама донет је нови Наставни план и програм рада, који је одобрен Женској занатској школи у Косовској Митровици решењем Министра трговине и индустрије бр. 120 од 03.11.1922. године, који се односи за ниже и продужне занатске школе⁶. Наставним планом предвиђени су предмети који ће се изучавати од првог до трећег разреда, циљеви за сваки појединачни предмет и начин обраде градива, док је наставним програмом утврђена садржајност и распоред градива.

Наставни план је садржавао:

5 Часопис женског друштва и његових подружина, *Домаћица*, Београд, 1936, 90.

6 Историјски архив Ниша, АЖП, *Пројрам и насѿавни ѿлан за ниже и ѿродужене женске занайске школе*, к. 1. бр.133. ст.1.

НАСТАВНИ ПЛАН I. НИЖЕ ЗАНАТСКЕ ШКОЛЕ:				
Тек. број	ПРЕДМЕТИ:	I разред	II разред	III разред
1.	Српски језик и краснопис	3	3	2
2.	Веронаука	2	1	1
3.	Рачун	2	2	2
4.	Историја са географијом	3	2	2
5.	Стручно цртање	3	4	4
6.	Теорија и практични рад	20	22	28
7.	Певање	1	1	1
8.	Гимнастика	3	3	3
	Свега:	37	38	43

НАСТАВНИ ПЛАН II. ПРОДУЖНЕ ЖЕНСКЕ ЗАНАТСКЕ ШКОЛЕ:			
Тек. број	ПРЕДМЕТИ:	I разред	II разред
1.	Књиговодство	1	1
2.	Домаће газдинство	1	1
3.	Познавање материјала	1	1
4.	Хигијена	1	1
5.	Практичан рад	33	35
6.	Стручно цртање	2	2
7.	Певање	1	1
8.	Гимнастика	3	3
	Свега:	43	45 ⁷

Београдско женско друштво није се задржало само на оснивању ове школе, већ је образовало своје подружине и у унутрашњости земље, којима је главни циљ био оснивање стручних женских занатских школа, у којима су

7 Исто, 9.

се женска деца образовала за добре домаћице, мајке, и поред тога обучавале се у разним радовима за домаћу потребу.⁸

Женска подружина у Косовској Митровици основана је 30.11.1924. године, а основале су је: Анка Денић, Даница Поповић, Зора Атанацковић, Василија Пешовић, Станија Михајловић, Марија Миџовић, Христина Димитријевић, Пана Стерјевић, Ванка Микић, Мица Брушлија, Хермина Прошић, Савета Орловић, Јевтимија Јовановић, Анка Лекић, Јевросима Николић, Јефка Јеротијевић, Софија Симоновић, Магда Штефан, Јелена Томић, Петра Глоговац, Љубица Безовић, Ката Чук, Мила Жарковић, Богиња Вуловић, Коса Пајевић, Ружица Гарић, Ађа Веснић, Савета Фртунић, Ађа Пироћанац, Стана Даниловић, Савета Орловић, Деса Борисављевић и Марија Димић.⁹

На првој оснивачкој скупштини изабрана је и Управа подружине у следећем саставу: председница: Анка Денић; потпредседнице Станија Михајловић и Тона Петровић; секретари: Јелена Томић и Хермина Прошић; благајнице: Софија Симоновић и Зора Атанасковић.¹⁰

Чланице управе су: Стана Даниловић, Ванка Микић, Савета Орловић, Коса Пајевић, Б. Вуловић, Јевросима Николић, Ружица Гарић, Христина Димитријевић, Љубица Гезовић, Живка Лекић и Марија Миџовић.¹¹

Косовско митровачку женску подружину сачињавале су:

1. Часнице
2. Чланице управе
3. Редовне чланице
4. Почасни чланови
5. Чланови ѿмојачи

Ова подела чланица удружења извршена је према правима и обавезама која имају.

1. Часнице су најодговорнији део Косовскомитровачке женске подружине, а чине је: председница, потпредседница, деловодкиња, касирка и учитељица. Председница као врховни старешина или управница целе установе редовно долази у школу, по потреби присуствује часовима, потписује сведочанства и друга акта и налаже исплату зарада. Деловодкиња (секретар), води опште послове – архивско и канцеларијско пословање. Касирка (благајница) исплаћује зараду. Учителица поред образовно-васпитног и стручног рада, Управи (благајници) полаже рачун о новцу, који од управе добија за набавку прибора, води књигу о примању и издавању новца са списковима ученица.

8 Исто, 413.

9 *Домаћица*, Београд, 1936. 89.

10 Исто

11 Исто

2. Чланице управе се заједно са часницама старају о раду удружења, организацији, старају се да школа одговара циљу, ради кога је установљена. Управног члана бира Главни скуп на три године, а ако се којим случајем у току године укаже упражњено место у Управи, она сама из својих редова бира новог члана тајним гласањем. Над школом воде сталан и савестан надзор, прописују правила присуствују испитима ученица, прописују ценовник за ствари које се израђују у школи, врше пријем радника школе, дежурају по једна чланица Управе у школу сваког радног дана. Број чланица управе се мењао, али најчешће их је било од 10 до 15.

3. Редовне чланице удружења могу бити све жене, мајке, ученице са завршеном средњом школом које плаћају чланарину, без обзира на веру и народност. Редовне чланице прима Управа подружине на предлог управних чланица. Редовне чланице имају право да посећују школу, јавна предавања, концерте, забаве, да бирају, буду биране у управи подружине, да подносе молбе, жалбе, предлоге и да о томе одлучују. Такође имају сва права на новчану помоћ у случају болести, и потреба друге природе. Дужност ових чланица је да се придржавају правила подружине и да тачно на време плаћају чланарину која износи 40 динара годишње. Чланица која не плати годишњи улог до краја првог полугођа идуће године престаје бити члан подружине.

Број редовних чланица Митровачке женске подружине 1935. године се повећао на преко 100, а Управу је сачињавало 25 редовних чланица. Под управом председнице Станије Михајловић Подружина постиже велике успехе, а за њен дугогодишњи рад добила је заслужно одликовање Орден С. Саве V степена¹².

4. Почасни чланови-ушмељачи удружења могу бити лица која имају нарочитих заслуга за Косовскомитровачку женску подружину, или за какво опште добро. Почасног члана бира Главни скуп, или на предлог Управе као и на предлог редовне чланице. Почасни члан добија диплому, и ако хоће може бити и претплатник друштвеног женског листа¹³.

Године 1934. Митровачка подружина имала је само једну почасну чланицу – Анку Денић и утемељаче: Доктора Берберијана, Јелену Денић и Раду Војиновић¹⁴.

5. Чланови помоћачи могу бити сва лица која уплаћују подружини месечно по 20 динара или одједном за годину дана 200 динара. Ови чланови могу присуствовати и скупуштинама само без права гласа.¹⁵

12 *Извештај о раду Косовско митровачке женске подружине за 1935. годину*

13 ИАН, АЖП-142/928. Ф II бр. 19. Београд 1928.

14 *Извештај 1935*, стр. 90.

15 *Правила Женског друштва, Домаћница*, март 1928, 41-46.

Своја права и дужности чланице Косовскомитровачке женске подружине морале су их остваривати у складу са Правилима удружења. Понашање чланица ван правила, које су штетиле угледу Подружине кажњавала су се опоменом, новчаном казном, услед недоласка на дежурство или на главни скуп, а за наношење штете друштвеним интересима удаљавањем са седница. О потпуном искључењу из подружине одлучивало се на годишњој скупштини.

Основни принципи на којима се заснивало деловање и рад Косовскомитровачке женске подружине нису мењани за све време постојања удружења. Промена државног уређења, разне политички и економски моменти и ситуације утицали су незнатно на доградњу правила удружења, али без промене основних принципа рада подружине.

Законом о подели Краљевине Југославије на управна подручја 1929. године ниже женске стручне школе прешле су у надлежност бановина које су обављале све послове под врховним надзором и по упутствима ресорног министара, а на основу постојећег Закона из 1922. године.

Косовско митровачку женску подружину сачињавали су следећи органи:

1. Главни годишњи скуп (скупштина)
2. Управни одбор (управа)
3. Надзорни одбор
4. Школски одбор

1. Главни годишњи скуп или скупштина су двојаки: Редовни скуп и Ванредни скуп. Правилима удружења предвиђено је да се Редовни годишњи скуп одржава децембра, а Ванредни скуп када „Управни и Надзорни одбор за нужно нађе“ или ако 1/2 редовних чланова захтева. Главни годишњи скуп отвара, руководи и затвара председница подружине. Одлуке се увек доносе гласовима присутних чланица, а при једнаком броју гласова, решава глас председавајуће.

Редовна годишња скупштина Митровачке подружине одржана је 02.03.1934. године. На скупштини је прихваћен Извештај управе, извештај благајнице, извештај Надзорног одбора и управитељице школе.¹⁶

На главним годишњим скуповима расправља се о Извештајима Управног и Надзорног одбора о раду и стању удружења, врши се избор чланова Управног и Надзорног одбора, примају се почасни чланови удружења, добротвори и утемељачи. Врши се преглед финансијске документације – фонда подружине, фонда сиротих ученица и фонда старца и старица. Планира се буџет за наредну годину. О свим најважнијим питањима везаним за рад

подружине одлучује се на Главним годишњим скуповима. Подружина је дужна да извести Управу Београдског Женског друштва о сазивању редовног годишњег скупа, а за ванредни скуп да се обрате за мишљење и изнесу разлоге за сазивање скупа.

2. *Управни одбор* састоји се од девет чланова који се бира на Скупштини. Избор се обавља тајним гласањем и по броју гласова одређује се ко ће бити председник, благајник, касирка, деловодкиња и пет чланица. Седнице се одржавају два пута месечно и на њима се одлучује о напредовању своје Школе, постављању учитеља, служитеља и набавке све што је за њих потребно. Управни одбор (управа) у одређеним временским периодима приређује забаве, игранке, концерте, лутрије итд. у корист касе подружине или каквог хуманитарног циља. Сва решења и одлуке Главног скупа Управни одбор спроводи у дело и брине се о извршењу. Управни одбор Митровачке женске подружине у 1933. години одржао је девет редовних седница

3. *Надзорни одбор* своје седнице држи свака два месеца и сазива их председница надзорног одбора. Надзорни одбор надгледа рад Управног одбора (управе) у погледу руковања друштвеном имовином, прегледа рад благајника у погледу вођења новчаних књига, контролише сва примања и издавања и потврђује исправност својим потписом. У случају потребе предлаже Управном одбору сазив Ванредне скупштине. Чланови Надзорног одбора одговорни су за свој рад скупштини морално и материјално.

4. *Школски одбор* на основу Правилника о раду, формира се у свим полудржавним и полубановским Женским занатским школама од седам чланова, у који улазе: Председница и потпредседница подружине, управитељица, једна наставница и три редовна члана корпорације (подружине). Донесене предлоге о важним променама у школи достављају се на одобрење Министарству трговине и индустрије или Банској управи Моравске бановине.¹⁷

Сав рад Косовскомитровачке подружине кретао се у три правца: просветном, хуманитарном и културном.

У погледу просветног правца веома се много радило на прибављању и стављању на располагање Женској занатској школи што више средстава за рад и одржавање. Подружина се старала за обезбеђење, поправку и улепшавање школске зграде, намештаја и допуне учила и осталих средстава за школу. На основу Годишњег извештаја за 1930. годину Подружина је са преносом из ранијих година располагала са средствима од 63.735 динара а расход је износио 2383 динара¹⁸.

17 Исто

18 “Извештај о раду Косовскомитровачке женске подружине за 1931. годину“, *Домаћница*; Београд, 1932, 62

Школске 1930/31. године наставу у Женској занатској школи у Косовској Митровици похађало је 60 ученица. Испити су одржани 20. јуна. Испитни изасланик била је Милева Богдановић, професор Митровачке Гимназије, која се похвално изразила о раду у школи, том приликом су и подељене награде ученицама које су завршиле школу. Исте године изабрана је нова управница после одласка Хермине Спасојевић. Постављена је Јелица Драгутиновић, наставница ове школе, а друга наставница била је Десанка Марјановић¹⁹. Године 1931. Подружину и Женску занатску школу у К. Митровици посетила је Лепосава Петковић, председница Југословенског женског савеза. Том приликом одржана је и свечана седница на којој је похвалила ред и рад Подружине и Школе.²⁰

Године 1932. донет је нов проширени Закон о Женским занатским школама по коме ове школе одговарају рангу непотпуне средње школе са нижим течајним испитом и имају пет разреда: два приправна, два стручна и радионицу – атеље. Настава у женској занатској школи траје три године и то: две године у два стручна разреда и једну годину у школској радионици-атељеу. За ученице од 12-14 година могу се отворити два приправна одељења. У *џрви џриџравни разред* женске занатске школе примају се ученице које су завршиле најмање четири разреда основне школе и у тој календарској години навршавају 12 година. У *друџи џриџравни разред* примају се ученице које су завршиле први приправни разред и ученице које су завршиле било који разред средње школе и имају 13-15 година живота и које су положили допунски испит из стручних предмета. У *џрви сџручни разред* женске занатске школе примају се ученице: које су завршиле други приправни разред и ученице које су завршиле најмање два разреда средње школе (гимназије, реалке, грађанске школе) или шест разреда основне школе и навршавају у тој календарској години најмање 14, а највише 16 година живота. Ради извођења практичне наставе свака женска занатска школа треба да има своју школску радионицу-атеље у којој може примати и поруџбине за израду одећних предмета²¹.

Задатак женских занатских школа је да ученицама дају потребну општу и стручну спрему и оспособе их за самосталан рад у њиховом занату. Женске занатске школе стоје под врховним надзором Министра трговине, а под надзором Бана.²² И Наставни план и програм претрпео је измене, и прописан је од стране Министарства трговине и индустрије за школску 1932/33. годину.

19 Исто

20 Исто, 63.

21 “Закон о Женским занатским и женским стручним учитељским школама“, *Службене новине Краљевине Јуџославије*, бр.82, Београд, 1932.

22 Исто

НАСТАВНИ ПЛАН И ПРОГРАМ ЗА ЖЕНСКЕ ЗАНАТСКЕ ШКОЛЕ КОРИШЋЕН ОД ШКОЛСКЕ 1932/33 ГОДИНЕ

ПРЕГЛЕД НАСТАВНИХ ПРЕДМЕТА

Ред. број	ПРЕДМЕТИ	РАЗРЕДИ				
		I приправ.	II приправ.	I стручне	II стручне	Радионица атеље
1.	Стручни практични рад	18	20	24	26	40
2.	Цртање кројева	/	1	2	2	/
3.	Српскохрватски језик	2	2	2	2	1
4.	Рачун, занатско рачуноводство и калкулација	2	2	2	2	/
5.	Познавање робе и домаћинство	/	/	1	1	/
6.	Историја и земљопис	2	2	1	1	/
7.	Декоративно цртање	2	2	2	2	1
8.	Веронаука	1	1	1	1	/
9.	Хигијена	/	/	1	1	/
10.	Гимнастика	1	1	1	1	/
11.	Певање	/	/	1	1	/
12.	Руски језик (накнадно убач.)	1	/	/	/	/
Свега недељно часова:		29	31	38	40	42 ²³

Тако женске занатске школе све више постају важан фактор за опште просвећивање женске омладине, како на економском тако и на културном плану. Ученице које су завршиле ове школе, с обзиром на стечено стручно и општеобразовно знање, имале су могућност да са успехом обављају занатске послове, и да се посвете породици као добре, напредне мајке и домаћице

Школске 1932/33. године број ученица је повећан на 69, од чега у првом и другом приправном разреду 27 ученица. У првом, другом и трећем стручном разреду 42 ученице. Наставу су водиле наставнице: Марија Пешић-Глиговић – стручна настава, Радмила Илићка – занатска учитељица и Десанка Марјановић – занатска учитељица.²⁴

²³ Исто.

²⁴ „Извештај о раду Косовскомитровачке женске подружине за 1933. годину“, Београд, 1934, 82

Само у периоду од 1921. па до 1934. године кроз Женску занатску школу у Косовској Митровици прошло је 835, а школу је завршила 121 ученица.²⁵

Школске 1934/35 испит су полагале ученице III стручног разреда, који је одржан 24. јуна. За изасланика Краљевске банске управе одређена је Бранка Стојановић, потпредседница Подружине, а за чланове испитне комисије Јела Николић и управитељица школе Радојка Илић. Све су ученице показале задовољавајући успех. Испит је положило са одличним 8, а 6 са врлодобрим успехом. Том приликом приређена је Изложба ручних радова који су се продавали. За ову прилику Подружина је издвојила 1000 динара, а изложбу је посетио велики број грађана.²⁶

Године 1935. Подружина је прославила прву славу Малу Госпојину. Домаћица прве славе била је Катарина Павловић, која је подарила друштву икону Мале Госпојине. Том приликом уписала је своју мајку поч. Милку Јевремовић за утемељача.²⁷

Свака женска занатска школа на основу Закона о женским занатским и женским стручним учитељским школама из 1932. године морала је основати Школски фонд из чијих средстава би се набављао материјал за израду радова по школском програму за сиромашне ученице, машине, учила, модне листове и друге школске потребе. Школски фонд је радио на основу Правила које је прописао Министар трговине и индустрије Јурај Деметровић 1934. године.²⁸

Школски фонд Женске занатске школе у Косовској Митровици и њене Подружине располагао је готовином у 1935. години од 65000 динара из кога је набављао материјал за израду ручних радова.²⁹

У хуманитарном погледу подружина се нарочито старала да у пуној мери одговори своме задатку једног просветно – хуманог удружења. Помоћ је пружана сиромашним ученицама, школама, удружењима и другима. Тако је на молбу директора Гимназије у Митровици одредила месечна помоћ Ђачкој трпези у висини од 200-250 динара³⁰. Године 1933. Подружина Косовске Митровице је на име прилога пружила помоћ појединим Подружинама и установама извесну суму новца: чланицама из Куршумлије 150 динара, Колу српских сестара у Охриду 200 динара, певачким дружинама Обилић и Загребачком певачком друштву по 300 динара. На више места Соколским друштвима послата је мања сума. Подружина се уписала за

25 *Домаћица* 1935, 90.

26 *Домаћица* 1936, 71.

27 Исто

28 Милан В. Јовић, *Збирка закона и административних пројиса за женске занайске школе*; књига I, Ниш 1936, 51.

29 *Домаћица*, 1936, 90.

30 Исто

члана „Уније“ за заштиту деце са улогом од 100 динара. За време Божићних и Ускршњих празника Подружина је делила помоћ сиротињи и сиромашним чланицама и ученицама.³¹

У току 1935. године Косовскомитровачка женска подружина је у више махова давала помоћ незапосленима и незбринутим породицама, као и Божићну помоћ. За подизање заједничког дома у спомен Витешког краља Александра Карађорђевића у Косовској Митровици подружина је дала 10.000 динара. Помогла је и сиромашне ученице за одлазак на Оплепац са 300 динара.³²

У многобројним истраживањима култура се врло често третирао као просвета и васпитање, сводећи се на садржаје који припадају искључиво школи и породици, нарочито у периоду крајем XIX и почетком XX века. Има много примера да су наставници и ученици припремали и изводили културне и забавне програме. Било је много предавања, драмских представа из обичног живота, хорова који су певали традиционалне песме, литералних и ликовних секција са пуно емоција и уметничких детаља, забава и друго.

У Косовској Митровици значајно место у погледу културно-забавног живота имала је Митровачка подружина и њена Женска занатска школа. Тако је, на пример, фебруара 1933. године приређена велика друштвена забава са богатом лутријом. Ученице су приказале представу „Молитва“ са песмом изведеном у народним костимима. У програму је учествовао и хор ученица са неколико родољубивих песама на опште задовољство посетилаца. Цео програм припремила је наставница Марија Пешићева Глиговић са пуно смисла и лепоте.³³ Исте године приређен је и Матерински дан, на коме је председница Подружине Станија Михаиловић одржала предавање о „Култу Мајке“. У току године одржана су и три матинеа и то:

1. Дечји маскенбал којом се приликом појавило 30 ученица школе са оригиналним костимима које су саме израдиле са својом наставницом Пешићевом.

2. Други матине приређен је на дан Материца, којом је приликом оденуто 17 сиромашних ученица.

3. Трећи матине одржан је у корист подизања олтара манастира Соколица и цео приход послат одбору за подизање.³⁴

Са почетком ратних сукоба 1941. године на просторима Краљевине Југославије изузимајући Црвени крст, сва остала хуманитарна друштва нашла су се у веома тешком положају, и скоро да су престала са радом. Њихов рад

31 „Извештај о раду Косовско митровачке женске подружине за 1933. годину“, *Домаћница*, Београд, 1934, 81.

32 „Извештај о раду Косовско митровачке женске подружине за 1935. годину“, 71.

33 „Извештај о раду 1933“, 81.

34 Исто, 81-82.

не само да је доведен у питање услед недостатка средстава, већ је и онемогућаван, имовина одузима се од стране окупатора, чланови прогањани а многи хапшени због свог националног рада. После завршетка ратних операција и са променом система власти, у земљи су у потпуности престала да постоје као удружења грађана, уз образложење да нова власт све њихове задатке и обавезе преузима на себе.

Женска занатска школа која је основана 1913. године у Косовској Митровици, са мањим прекидима у раду за време Првог и Другог светског рата, престаје са радом 30.06.1948. године. На основу члана 79. Устава Народне Републике Србије, а на предлог председника Комитета за средње и ниже стручне школе и курсеве Влада Народне Републике Србије донела је решење о укидању женских занатских школа, закључно са 30.06.1948. године.³⁵

Косовскомитровачка женска подружина престала је са радом током 1944. године после тридесетогодишњег успешног рада на пољу просвете, културе и хуманости. Улогу на пољу даље еманципације и развоја културно-просветног живота девојака и жена преузима нова организација настала за време ослободилачког рата 1941-1945. Антифашистички фронт жена.

Било је, дакле, много примера хуманости и топлине људског срца, али и наде и охрабрења за ондашње друштво које се свакодневно борило са сиромаштвом, политичким и економским кризама, неписменошћу и, како би то рекао С. Новаковић, „ко зна чиме све још“. Из окова традиционалног могло се изаћи само новим знањима и умењима, која су делом давале и школе овог типа. Она су се стицала и развијала не само у школи, већ и на забавама хуманитарног карактера, које је ово друштво припремало за ондашње грађанство. Била је то прилика да се представе и ученице ове школе са својим рукотворинама које су током двогодишњег а у каснијем периоду и петогодишњег школовања израдиле веште руке ових младих жена. Започети рад на просвећивању женске омладине омогућио је да оне, као школовани чланови српске популације, активно доприносе ширем образовању и оспособљавању за рад. Имајући у виду њихову посебну намену, и у времену тадашњег подређеног положаја жена у друштву, постојање оваквих школа несумњиво је представљало значајну културну и педагошку појаву.³⁶ На овакав начин Женске подружине су трасирале пут и у креирању повољнијег амбијента за њихово веће укључивање и одлучивање у многим сферама друштва које им је с правом припадало.³⁷

35 Службени гласник НР Србије, бр. 32 од 26.06.1948, Београд, 1948, 242.

36 С. Видосављевић, „Значај женске занатске школе у просвећивању жена (1879-1948)“, Педагогија, бр.3, Београд, 2012, 452.

37 С. Видосављевић, М. Видосављевић, „Алексиначка женска подружина и њена хуманитарна и просветна делатност (1877-1944)“, Караџић, бр.4, Завичајни музеј Алексинац, 2012, 14.

Литература

- Јовић 1936: М. В. Јовић, *Збирка закона и административних пројеката за женске занатлике школе*; књига I, Ниш.
- Софронијевић 2003: М. Софронијевић, *Хуманитарна друштва у Србији*; Чигота, Београд.

Архивска грађа

- Историјски архив Ниша - фонд Алексиначка женска подружина-142, *Правила рада женских подружина Београдској женској друштва*, 1928. Ф II бр. 19.
- Историјски архив Ниша - фонд Алексиначка женска подружина, *Пројам и наставни план за ниже и продужене женске занатлике школе*, кут. 1. бр. 133, Београд 1932.

Зборници и часописи

- Видосављевић 2012: С. Видосављевић, „Значај женске занатске школе у просвећивању жена (1879-1948)“, *Педагогија*, бр.3, Београд.
- Видосављевић 2012: С. Видосављевић, М. Видосављевић, „Алексиначка женска подружина и њена хуманитарна и просветна делатност (1877-1944)“, *Карица*, бр.4, Завичајни музеј Алексинац.
- Ђуровић 2004: А. Ђуровић, „Улога хуманитарних организација у друштвеном животу Краљевине Србије почетком XX века“, Трибина поводом 200 година модерне Србије, Београд.
- Жена у историјском развоју друштва од антике до данас*, Зборник радова Савеза историчара Југославије 1998, Београд.
- Орган женског друштва и његових подружина 1932: „Извештај о раду Косовско-митровачке женске подружине за 1931. годину“, *Домаћица*, Београд.
- Орган женског друштва и његових подружина 1933: „Извештај о раду Косовско-митровачке женске подружине за 1932. годину“, *Домаћица*, Београд.
- Орган женског друштва и његових подружина 1935: „Извештај о раду Косовско-митровачке женске подружине за 1934. годину“, *Домаћица*, Београд.
- Орган женског друштва и његових подружина 1936: „Извештај о раду Косовско-митровачке женске подружине за 1935. годину“, *Домаћица*, Београд.

Службени гласници

- Службене новине Краљевине Југославије бр.82. (1932). *Закон о Женским занатским и женским стручним учитељским школама*, Београд.
- Службени гласник НР Србије, бр. 32 од 26.06.1948, Београд, 242.

Sladjana VIDOSAVLJEVIC

FEMALE COMMUNITY OF KOSOVSKA MITROVICA AND HER FEMALE MIDDLE SCHOOL (1924-1944)

Summary

Female community of Kosovska Mitrovica is a humanitarian organization, which operated from in 1924 up in 1944 on the region of Mitrovica and its environment. The main goal, and also the task for which it was formed to work on national, human, economic and educational fields. In his twenty-operation with Belgrade Women's Society, which is a sub-committee of female community of Kosovska Mitrovica achieved remarkable results. The associations are generally tied to the professional education of female children, school work, management, financing, charitable and humanitarian activities. The action of female community of Kosovska Mitrovica is directed at improving the craft, handicrafts, humanitarian activity where mainly members involved and professionally qualified girls. There were many examples of humanity and human warmth heart but encouragement and hope for a society that is struggling daily with poverty, political and economic crises, illiteracy, making the existence of such associations was certainly a big help.

Key words: Belgrade Women's Society, Female community of Kosovska Mitrovica, the Women's Trade School in Kosovska Mitrovica, rules of procedure, charitable funds.